

Portabel luftkonditionering

En undersökning om elsäkerhet och produkters spårbarhet

1 Bakgrund

1.1 Elsäkerhet

Elsäkerhetsverket samlar in information om trender och nya produkter genom omvärldsbevakning. Här har vi bland annat sett att marknadsföring av portabel luftkonditionering ökat de senaste åren med varmare somrar. Med en större efterfrågan tillverkas också fler produkter av olika kvalitet och olika varumärken.

Under sommaren 2021 rapporterade media att det förekommit elolyckor där portabel luftkonditionering varit orsaken. Elsäkerhetsverket tog även under 2021 emot en produktanmälan som beskrev en potentiell brist hos en modell av produkttypen. Vidare har brandstatistik från MSB visat på att denna produkttyp kunnat vara orsak till brand.

1.2 Spårbarhet

Tillverkaren av en elektrisk produkt ska se till att produkten tillverkas i enlighet med produktkraven. Tillverkaren är ansvarig för att utföra processen för bedömning av överensstämmelse, upprätta teknisk dokumentation och utfärda EU-försäkran. Den tekniska dokumentationen ska innehålla alla relevanta uppgifter om hur tillverkaren har gått till väga för att säkerställa att produkten uppfyller de väsentliga kraven medan EU-försäkran om överensstämmelse är det dokument där tillverkaren intygar att produkten uppfyller alla tillämpliga krav i lagstiftningen.

En elektrisk produkt ska förses med identifieringsmärkning, märkning med information om tillverkaren och importören samt teknisk information enligt relevant standard. Det ska finnas en tydlig koppling mellan en produkts identifieringsmärkning, EU-försäkran och den tekniska dokumentationen som visar den specifika produktens överensstämmelse.

Lagstiftningen ställer krav på att produkter ska vara spårbara. Syftet med kraven på spårbarhet är att det ger en möjlighet att spåra produkten tillbaka genom hela leveranskedjan. Det gör att marknadskontrollmyndigheterna kan spåra de ekonomiska aktörerna i leveranskedjan och det går också att spåra produkterna tillbaka till fabriken och underleverantörer. Spårbarhet är viktig när det kommer till

de ekonomiska aktörernas möjligheter att kontrollera tillverkningsprocessen, men även för att uppfylla sina skyldigheter att exempelvis dra tillbaka en produkt från marknaden om produkten visar sig utgöra en risk.

Elsäkerhetsverkets marknadskontroll har den senaste tiden visat indikationer på att allt fler tillverkare inte uppfyller kraven i lagstiftningen gällande produkters spårbarhet. Många aktörer köper in en produkt från tredje land och säljer den sedan under eget varumärke. När en produkt brister i spårbarhet försvårar det aktörernas skadeförebyggande arbete. I många fall kan en produkts märkning se bra ut på ytan, men går i förlängningen inte att koppla ihop med testrapporter eller annan teknisk dokumentation som styrker att produkten faktiskt har genomgått bedömning av överensstämmelse och uppfyller säkerhetskraven i Europa.

Elsäkerhetsverket vill främja en sund konkurrens bland marknads aktörer och vägleda de som inte följer eller fullt ut förstår regelverket, samtidigt som vi vill främja de som gör rätt och har ett bra skadeförebyggande arbete.

2 Inriktning

2.1 Syfte

Undersökning syftar främst till att undersöka elsäkerheten hos denna produkttyp genom provning. Då vi kommer prova ett antal produkter inom samma kategori är det ett bra tillfälle att också kontrollera produkternas spårbarhet för att få en inblick i hur det ser ut hos produkter som säljs på den svenska marknaden och samtidigt öka vår kunskap kring det.

Syftet har delats upp i två olika perspektiv – ett konsumentperspektiv och ett aktörsperspektiv.

2.1.1 Konsumentperspektiv

Ur ett konsumentperspektiv är syftet att kontrollera att produkten är säker samt att få bort farliga produkter från marknaden. Vidare vill vi också kontrollera att produkterna återföljs av bruksanvisningar och säkerhetsinformation på svenska.

Syftet med undersökningen är också att se om resultatet av testningen kan ge ett underlag på tips till konsumenten vid inköp och användning.

2.1.2 Aktörsperspektiv

Ur ett aktörsperspektiv är syftet att kontrollera spårbarheten från produktens märkning till dess tekniska dokumentation för att kontrollera att aktörerna förstår vikten av att en produkt ska vara spårbar och att tillverkaren har fullgjort sina skyldigheter och genomfört bedömning av överensstämmelse.

3 Genomförande

3.1 Urval och inköp

Inköpen av produkterna har gjorts i en i spridd prisklass. De baserades på underlag från tulldata, sökningar på nätet av populära produkter, produkter som förekommit i olycksstatistik och statistik från testfakta. Vi har också tittat på de produktanmälningar som inkommit till Elsäkerhetsverket under 2021.

Tulldata beställdes från Tullverket och baserades på en specifik tullkod samt värdet på importen. Detta resulterade i en lista på de 20 största importörerna av luftkonditionering.

Olycksstatistik hämtades från MSB vilken visade att denna produkttyp förekommit vid brandutredningar och kunnat vara orsaken till att brand uppstått. Vi kunde också se att vi fått in en produktanmälning på denna produkttyp.

Vid en jämförelse mellan vår sökning på nätet av populära produkter och testfakta från Råd och Rön kunde vi konstatera att många modeller förekom på båda ställena. Vi kunde också konstatera att många av de produkterna också fanns med i den tullstatistik vi tagit fram. Baserat på urvalsunderlaget köptes 14 produkter in för provning.

3.2 Ärendehandläggning

För att kontrollera produkternas spårbarhet riktades marknadskontrollen direkt till tillverkaren av produkten. Information om tillverkare inhämtades från produktens märkningsetikett, vilken kontrollerades och fotograferades innan produkten skickades vidare för provning.

Det första brevet som skickas till parten informerar alltid om att produkten är inköpt och kommer skickas på provning. Men i denna undersökning informerade vi också om att produkten ingår i ett marknadskontrollprojekt med syftet att testa elsäkerheten hos denna produkttyp. Vi informerade även om att projektet har till syfte att kontrollera produkternas spårbarhet och dokumentation. En kopia av produktens EU-försäkran och provrapporter begärdes in.

EU-försäkran, inskickade provrapporter och vår egen testning bedömdes. Efter genomförd bedömning av provningsresultat och inkomna handlingar underrättades de parter där vi funnit brister som skulle kunna ligga till grund för ett tvingande beslut. I annat fall avslutades ärendena med överlåtande av ansvar eller utan anmärkning om inga brister var funna.

4 Resultat

Resultatet visar överlag på elsäkra produkter som har bra märkning och som åtföljs av bruksanvisningar på svenska. Men vår granskning av produkternas tekniska dokumentation visade att hela 64 procent hade brister i spårbarheten.

4.1 Provningsresultat

Provningen visade att tre produkter hade påpekanden med tekniska brister. De brister som påpekades gällde för två produkter att dragavlastningsdonets skruvar inte klarade av vridmomentet och för den tredje att jordskruven inte klarade vridmomenttestet. Dessa brister bedömdes utgöra en mindre allvarlig risk och krävde därför inte någon tvingande åtgärd från Elsäkerhetsverkets sida.

Provningsen visade också att fem produkter, i sin bruksanvisning, saknade information i enlighet med annex DD i standarden SS-EN 60335-2-40/A1. Denna information är främst avsedd för servicetekniker, men ska finnas med i manualen. Det förekom även ytterligare några mindre brister i bruksanvisningen men inte heller dessa brister krävde någon tvingande åtgärd från Elsäkerhetsverkets sida.

4.2 Resultat - granskning av produkternas spårbarhet

Granskningen av den inkomna dokumentationen visade att nio produkter inte uppfyller kravet på spårbarhet. Vid kontroll av den dokumentation som begärdes in kunde vi se att mer än hälften av de granskade aktörerna använder sig av ett kopplingsdokument för att visa att produkten har testats mot relevanta produktstandarder. Med ett kopplingsdokument menas ett dokument som säger att produkt Y är densamma som produkt X.

Att en tillverkare väljer att använda teknisk dokumentation för en annan produkt och endast, genom ett dokument, säga att deras produkt är densamma som den testade ger en indikation på att innehavaren av kopplingsdokumentet inte har tillgång till den kompletta tekniska dokumentationen. Därför är det inte tydligt visat att tillverkaren har tillverkningskontroll enligt regelverket.

4.3 Beslut

Ett ärende kunde avslutas utan anmärkning. 11 ärenden avslutades med beslutet överlåtande av ansvar eftersom de brister vi hittade bedömdes utgöra en mindre allvarlig risk. I två ärenden har beslut ännu inte fattats då diskussion fortfarande pågår med tillverkaren av produkten.

I de ärenden som hade brister i spårbarheten gav vi nedanstående information om vår bedömning av spårbarheten till tillverkaren.

Produkten saknar teknisk dokumentation. Dokumentationen ska göra det möjligt att bedöma om produkten uppfyller relevanta krav. Den tekniska dokumentation ni har skickat in går inte att knyta till produkten. Det dokument ni har skickat in som syftar till att visa en koppling mellan produkt och teknisk dokumentation läker inte denna brist.

Vidare motiverades bedömningen av spårbarheten enligt följande:

Den samlade bilden på grund av att produktens märkning inte kan kopplas till den tekniska dokumentationen är att ni inte genomfört en fullständig bedömning om överensstämmelse för produkten innan den sattes på marknaden och därmed inte

fullgjort tillverkarens skyldigheter. Brister i skyldigheten att genomföra bedömning av överensstämmelse kan leda till att produkten får ett försäljningsförbud.

5 Slutsatser och diskussion

5.1 Konsumentperspektiv

Resultatet visar på produkter med god elsäkerhet, med bra märkning och instruktioner på svenska. I tidigare projekt har vi kunnat se indikationer på att en dåligt märkt produkt, med bristande bruksanvisning inköpt av en aktör där det inte alltid framgår var säljaren har sitt säte, ofta också har tekniska brister som kan orsaka brand eller elchock.

Denna undersökning bekräftar det motsatta: En bra märkt produkt, med en bra instruktionsbok och en säljare som inte döljer vem den är har färre tekniska brister.

Resultatet visar vikten av att som konsument vara kritisk till vem man handlar av, hur produkten är märkt och att instruktionerna är tydliga och lätta att förstå. Genom att köpa en produkt med bra märkning och tydliga instruktioner på svenska från en seriös säljare, kan man som konsument känna sig tryggare i att produkten är säker att använda om man följer instruktionerna. En korrekt märkt produkt ökar också spårbarheten, vilket ökar möjligheten för en konsument att nå av korrekt information vid en eventuell återkallelse eller rättelse av felaktiga produkter då tillverkaren och övriga aktörer har lättare att spåra produkterna.

5.2 Aktörsperspektiv

Ur ett aktörsperspektiv är det viktigt att regelverken tolkas och tillämpas på ett enhetligt sätt för samtliga aktörer inom EU för att konkurrensen ska bli på samma villkor.

Även om produkterna i denna undersökning var elsäkra och uppfyllde de administrativa krav som vanligtvis granskas i vår marknadskontroll så visar förekomsten av bristande spårbarhet att de aktörer som tar på sig tillverkaransvaret inte har fullständig tillverkningskontroll på sina produkter då de inte har fullständig teknisk dokumentation för den produkt som de säljer.

Ett kopplingsdokument till teknisk dokumentation för en annan produkt ger en indikation på att tillverkaren inte har genomfört en fullständig bedömning om överensstämmelse.

Problematiken med kopplingsdokument är att det förenklar för en aktör att importera en produkt från en annan tillverkare, sätta sitt varumärke på produkten och därigenom kringgå det krav som regelverket ställer på spårbarhet, teknisk dokumentation, kvalitetssystem, intern tillverkningskontroll med mera. Produkten sätts därmed inte lagligen på marknaden då importören inte talar om vem tillverkaren är. Istället blir importören tillverkare men utför inte processen för bedömning av överensstämmelse. Detta medför att denna aktör, som i realiteten fortfarande är importör, på ett olagligt sätt får lägre kostnader och kan sätta en produkt på marknaden till ett billigare pris än tillverkare som fullgör alla sina skyldigheter enligt regelverket. Detta i sig leder till en snedvriden konkurrens på marknaden. Dessutom döljs den verkliga tillverkaren, som vid brister i produkten kan bli omöjlig att nå för korrigerande åtgärder.

Hela den tekniska dokumentationen för en produkt ska visa att tillverkaren har intern tillverkningskontroll och uppfyller alla krav som regelverket ställer på en tillverkare. Det är möjligt att en tillverkare som använder sig av teknisk dokumentation för en annan produkt har bra avtal med sin fabrikant. Avtal som visar att de har tillgång till produktens riskanalys, ritningsunderlag, stycklistor samt har ett kvalitetssystem som visar hur tillverkningskontrollen genomförs. De behöver också ha rutiner för kontroll av ankommande gods. Användningen av ett kopplingsdokument ersätter inte teknisk dokumentation och kraven på systematiskt produktsäkerhetsarbete.

När vi startade projektet var ett av våra syften att få en inblick i hur spårbarheten ser ut hos produkter som säljs på den svenska marknaden. Merparten av produkterna vi granskade hade inga tekniska brister. Huvudsyftet med projektet var att granska elsäkerheten. Av denna anledning bedömde vi det inte proportionerligt att grunda ett tvingande beslut enbart på brister i kopplingen mellan provrapporter och produktens märketikett. Ingen av produkterna visade sig ha allvarliga tekniska brister som skulle kunde innebära risk för skada på person eller egendom. Vidare hade ett tvingande beslut, baserat på brister i spårbarhet och den tekniska dokumentationen, krävt en djupare utredning där tillverkarens hela tekniska

dokumentation hade behövts granskas för att kontrollera att kraven på spårbarhet och intern tillverkningskontroll är uppfyllda.

För att använda produkter på ett säkert sätt är det viktigt att följa instruktionerna i bruksanvisning och säkerhetsinformation. Det är inte ovanligt att bränder i produkter orsakas på grund av brister i underhåll av användaren. Bristande underhåll skulle alltså kunna vara en förklaring till att det förekommit anmälningar och bränder trots att vår undersökning inte visar på några allvarliga tekniska brister hos de kontrollerade produkterna eller för produkttypen.

Denna undersökning startades upp i januari 2022 och är genomförd av Sofia Brorsson, Joel Lee Antman och Karin Dröschmeister på Produktavdelningen hos Elsäkerhetsverket.